

MATOŠEV HERBARIJ

IVA BAN, prof.
Medicinska škola Bjelovar

Razred, vrijeme

3. razred srednje škole

Vrijeme: 5 do 6 školskih sati

Ishodi

SŠ HJ A.3.1.

Učenik govori upućivačke i raspravljačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja.

SŠ HJ A.3.3.

Učenik čita u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika.

SŠ HJ A.3.4.

Učenik piše upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja.

SŠ HJ B.3.1.

Učenik izražava svoj literarni doživljaj i uspoređuje svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja.

SŠ HJ B.3.2.

Učenik uspoređuje književne tekstove iste teme ili žanra na sadržajnoj i izraznoj razini i tumači reprezentativnost književne vrste u različitim književnopovijesnim razdobljima.

SŠ HJ B.3.3.

Učenik interpretira književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst.

Tekstovi

Antun Gustav Matoš, Maćuhica

Oskar Durr

Crna kao ponoć, zlatna kao dan,
Maćuhica čuti ispod rosne vaze,

U kadifi bajne boje joj se maze,
Misliš: usred jave procvjetao san!
Zato je i zovu nježno "noć-i-dan"
Naše gospođice kada preko staze
Starog parka ljetne sjene sjetno gaze
Ispod vrelog neba, modrog kao lan.
Kao samrt tamna, kao život sjajna
Maćehica cvate, ali ne miriše
Ko ni njezin susjed, kicoš tulipan.
No u hladnoj nevi čudan život diše,
Zagonetan, dubok, čaroban ko san,
A kroz baršun drhti jedne duše tajna.

Dubravka Brezak Stamać, Matošev herbarij (ulomak) Matoševi soneti cvijeću

...Sonet Maćuhica posvećen je književniku Oskaru Düreru, koji je vodio brigu oko korekture. Matoš ga je molio da se riječi u tisku prenesu onako kako ih je on zapisao. Naime, sonet je poslan iz Beograda po Milanu Ogrizoviću, s nakanom da bude objavljen u Hrvatskoj smotri. (Što se i ostvarilo, 1907.) Maćuhicu je pažljivo prepisala Olga Herak svojim rukopisom (čuva se u Sveučilišnoj biblioteci pod signaturom R 5400). Matoš je mijenjao izraz maćuhica – maćehica kako ne bi došlo do ponavljanja. Nije riječ samo o igri vokala nego i o pučkom govornom izrazu za ovaj cvijet. U Šugarovom rječniku Hrvatski biljni imenoslov stoji objašnjenje zašto se ovaj cvijet pučki zove maćuhica; maćahica, maćaha govore u samoborskom kraju. Narodna predaja ovako objašnjava ime vezano uz biljku: donja latica je maćeha; desna i lijeva latica su njezine kćeri; a dvije gornje latice su maćehine pastorkе. Lapovi čaške označuju stolice. Maćeha sjedi na obje, njezine kćeri svaka na svom stolcu, a pastorkе sjede na jednom stolcu! Lat. Viola tricolor tj. maćuhica ima naziv i „noćidan“. Tako u sonetu Maćuhica druga strofa kazuje: „Zato je i zovu nježno „noćidan“. Hrvatski prijevod jest gotovo kalk s kolokvijalnog njemačkoga das Tagundnachtveilchen.

Priručnik sir Lubbocka prema tadašnjim spoznajama genetike i oprašivanja biljaka govori o maćuhici (eng. the pansy) iz roda ljubica. Tako pronalazimo i objašnjenje botaničara za trojne listiće koje posjeduje maćuhica, opis strukture stapke i listića.

U njemačkom priručniku, rječniku otajstvenog govora cvijeća, ako dragoj osobi darujete maćuhicu, indirektno ste htjeli reći: „U lijepom tijelu uvijek ne stanuje i lijepa duša.“ Zajedničko je pučkim objašnjenjima „karaktera“ maćuhice: lijepa, nepristupačna, okrutna osoba prema onomu tko ju obožava. I Matoš joj pridaje karakternu notu. „Kao samrt tamna, kao život sjajna / Maćuhica cvate, ali ne miriše“.

To dakako nema nikakve veze sa znanstvenim opisom statusa ovoga cvijeta, no pjesnici i puk su rado posezali za ovim cvijetom. Maćuhici nije mogao odoljeti niti Shakespeare. Ofelija, dijeleći kralju i kraljici cvijeće, darujući maćuhice kaže: „maćuhice za misli.“

Sonet Maćuhica ponesen je kontrastnim tonovima boja. Na impresionističkoj paleti ističu se njezine latice – crno-zlatne latice sukladno pučkom nazivu noćidan („crna kao ponoć, zlatna kao dan“; „kao samrt tamna, kao život sjajna“). Suprotno romantičnom mjestu osamljenog mlina uz koji obitava đurđica, maćuhica je otmjeno smještena: „čuti ispod rosne vaze“. Nije teško zamisliti secesijski park u kasno ljetno popodne, uz rub sjenovite staze ukras čini kamena vaza ispod koje cvate maćuhica. Iznad sjenovitog parka, u kontrastnom tonu uzdiže se vedro nebo boje lana. Nije li to potez pjesnika oduševljena impresionističkom paletom pastela?! Ljubitelj ladanja i cvijeća,

kakav je bio Matoš, u eseju Proljetna ćaskanja zapisuje: „I mi u Zagrebu možemo se naslađivati svim muzikama proljeća. Grad i ladanje, goru i rijeku, lijepe šume i krasne parkove – sve to ima grad Kvaternikovih i Šenoinih, pa već kao prijatelji lijepe prirode budimo srećni...“ (str. 178.) Kao i sonet Srodnost, tako i Maćuhica u tercinama utone u pjesničku kontemplaciju. Iz đurđice diše sreća, iz maćuhice zagonetan život, tajanstven.

Čitajući Matoševe sonete kao i oglede u kojima spominje cvijeće, zamjećujemo da je biljkama pridijevao personificirane ljudske osobine: cvijeće spava i sanja, skriva svoju duševnost. Doduše, priručnik sir Lubbocka posebno se zadržava na znanstvenom 11 obrazlaganju kretanja i snivanja biljaka, „the sleep of flowers.“ Vrlo jednostavnim i lijepim jezikom, kao da piše novelu, prirodoslovac govori o snu biljaka. Primjerice (u slobodnom prijevodu): Cvjetovi što su ih oplodile pčele, leptiri i drugi dnevni kukci, spavaju noću, ako uopće spavaju, dok one koje se hrane kukcima, bude se u predvečerje, kao što sam već spomenuo, a spavaju danju. (...) Stapka je uspravna dok se cvijet širi, a tada se sama od sebe spusti te polegne uz samu zemlju, nekih dvanaest dana dok dozore plodovi, a tada se opet dignu, kada sazore cvjetovi.“ Stoga je Matoš, možda apostrofirajući sir Lubbocka, ustvrdio u ogledu Proljetna ćaskanja: „ (...) jer čovjek razumije cvijeće budući da je biljka, kukac (...) Cvijet je mir što cvate. Duša mu je miris, i ta duša, penjući se prema nebesima, nema samo nešto od nevine duše djevojačke, jer ima i zlog, opasnog bilja, kao što polip hvata, drobi, muči i ubija ne samo biljke, već i životinje oko sebe.“

Zasigurno je prirodoslovlje s kraja XIX. st. kao svojevrsni „novi val“ ostavilo trag u umjetnosti slikarstva, u književnosti, uređenju dekora interijera, u ženskoj modi, pogotovo cvjetne i biljne strukture na nakitu. Matoševi soneti i eseji na tragu su vrlo originalne fascinacije prirodom. K tomu pridodajmo neoromantičarsku zaokupljenost filozofijom Spinozinog racionalizma u tumačenju o vječnosti i obnovljivosti prirode nasuprot ljudskom životu koji je prolazan i neobnovljiv.

Kako je herbarij zbirka prešanog sušenog cvijeća zalijepljenog na arke herbarija, te razvrstano prema vrstama, rodovima i porodicama, mišljenja sam da je pjesnički herbarijkanconijer jedino trajno „stanište“ za Matoševo cvijeće – sonete.

Lesinger, Ivan. [Snažna ljekovita strana nježne i prelijepe maćuhice](#). Večernji list, 2021.

IZVORI NACIONALNE I SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U ZAGREBU

[Virtualna zbirka Antun Gustav Matoš](#)

Razrada ishoda

- učenik prikladno povezuje ideje iz tekstova sa svojim znanjem, iskustvom i drugim tekstovima
- učenik izražava svoj literarni doživljaj teksta, potkrjepljuje primjerima svoje mišljenje i stavove te izdvaja pojedinosti koje su ga se dojmile i potaknule na razmišljanje
- učenik analizira povezanost književnog teksta s drugim tekstovima prema obradi književne teme, uporabi književnih tehnika, zajedničkim motivima i predodžbama
- opisuje obilježja stilske formacije i dominantne književne poetike u poeziji hrvatske moderne
- uz pomoć nastavnika oblikuje tekst i govori u skladu s temom i oblikom govora

Međupredmetne teme

ikt C.5.4.

Učenik samostalno i odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.

osr A.5.3.

Razvija svoje potencijale.

osr B.5.2.

Suradnički uči i radi u timu.

uku A.4/5.1.

1. Upravljanje informacijama

Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.

uku D.4/5.2.

2. Suradnja s drugima

Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.

zdravlje B.5.1.A

Procjenjuje važnost razvijanja i unaprjeđivanja komunikacijskih vještina i njihove primjene u svakodnevnome životu.

Struktura nastavne jedinice

1. sat

UVODNI DIO: Učenicima se na početku postavlja motivacijsko pitanje: Kada biste vi ili vama draga/bliska osoba bili cvijet, koji bi to cvijet bio i zašto? Smišljajući odgovore pokušajte povezati osobine cvijeta s ljudskim osobinama.

Učenici usmeno odgovaraju na uvodno pitanje obrazlažući svoje odgovore.

SREDIŠNJI DIO: Nakon čitanja Matoševe pjesme Maćuhica učenici ponovno čitaju pjesmu u sebi te izdvajaju nepoznate riječi i zapisuju njihova značenja uz pomoć konteksta i rječnika. Radeći u parovima ispunjavaju nastavne listiće.

Antun Gustav Matoš, Maćuhica

1. U kojem je pjesničkom obliku pisana ova pjesma? Objasni.

2.

Promotri fotografiju te svojim riječima ukratko opiši maćuhicu. Poveži antiteze iz pjesme s vlastitim opisom. Uz primjere antiteze, navedi i primjere drugih stilskih izražajnih sredstava.

3. Koje boje autor spominje?

4. Kako gospođice zovu maćuhicu? Zašto?

5. Koje sinonime za maćuhicu autor spominje u pjesmi? Navedi.

Tijekom rada nastavnik obilazi učenike i pruža podršku onim učenicima kojima je to potrebno. Na kraju sata učenici čitaju svoje odgovore te ih uspoređuju s odgovorima drugih učenika i prema potrebi dopunjuju.

2. i 3. sat

Učenici čitaju ulomke iz eseja Dubravke Brezak Stamać, Matošev herbarij. Pritom povezuju sadržaj pjesme s neknjiževnim tekstom te proširuju svoje spoznaje vezane uz književnoumjetnički tekst. Nakon čitanja ulomaka ispunjavaju nastavne listiće.

Dubravka Brezak Stamać, Matošev herbarij

1. Gdje je i kada prvi put objavljen Matošev sonet Maćuhica?

2. Zabilježi objašnjenje naziva cvijeta maćuhice (prema Šugar, Hrvatski biljni imenoslov). Nacrtaj i označi dijelove cvijeta koji se spominju.

3. Odakle potječe drugi naziv za maćuhicu, noćidan? Prisjeti se definicije pojma kalk te navedi jezik iz kojega potječe naziv noćidan.

4. Što indirektno poručujemo osobi kojoj darujemo maćuhicu? Citiraj stihove iz pjesme koji najbolje potkrjepljuju odgovor.

5. Kada bi maćuhica bila osoba, kakav bi karakter imala? Potkrijepi odgovor Matoševim stihovima.

Na kraju sata učenici čitaju svoje odgovore te ih uspoređuju s odgovorima drugih učenika i prema potrebi dopunjuju.

4. sat

Učenici čitaju medijski tekst: [Snažna ljekovita strana nježne i prelijepe maćuhice](#)

Navode bolesti u čijem se liječenju primjenjuje maćuhica. Uočavaju do kojih kontraindikacija može dovesti uporaba maćuhice u većim količinama. Učenici samostalno kod kuće ili u školi mogu pripremiti čaj ili tinkturu od maćuhice.

Izvršavajući ovaj zadatak učenici vode detaljne bilješke koje će im, uz prethodno ispunjene nastavne listiće, poslužiti za izradu završnog zadatka.

ZAVRŠNI DIO

5. i 6. sat

Učenici pripremaju trominutne javne govore na temu Matošev herbarij. Uz pomoć nastavnika prisjećaju se strukture javnog govora te smišljaju uvod, središnji dio i zaključak. Neki su im dijelovi u govoru predloženi, a oni sami odlučuju o tome kako će strukturirati govor. Važno je da se pri strukturiranju govora služe radnim listićima i bilješkama koje su vodili tijekom prethodnih aktivnosti.

Prijedlozi:

- kada bih se trebao/la predstaviti kao cvijet, bio/bila bih.... zato što....
- Antun Gustav Matoš tipičan je predstavnik hrvatske moderne jer...
- Maćuhica kao književnoumjetnički tekst
- tekst Dubravke Brezak Stamać Matošev herbarij
- maćuhica u narodnoj medicini i vjerovanjima
- itd.

Učenici dobivaju listu procjene za vrednovanje njihovih javnih govora kako bi znali što se od njih očekuje:

SASTAVNICE	RAZINE OSTVARENOSTI KRITERIJA			
	izvrsno	dobro	zadovoljavajuće	slabo
organizacija	Informacije i ideje prezentirane su na zanimljiv način i logičkim slijedom koji je lako pratiti.	Informacije i ideje prezentirane su logičkim slijedom.	Izlaganje je teško pratiti jer govornik skače s teme na temu.	Izlaganje je nerazumljivo jer nema logičkog slijeda ideja i informacija.
tema	Izlaganje je u potpunosti povezano s temom.	Izlaganje je uglavnom povezano s temom.	Izlaganje je djelomično povezano s temom.	Izlaganje nije uopće povezano s temom.
kontakt očima	Govornik ostvaruje kontakt očima s publikom uz rijetko korištenje bilježaka.	Govornik uglavnom ostvaruje kontakt očima s publikom uz povremeno korištenje bilježaka.	Govornik čita većinu izlaganja i samo povremeno ostvaruje kontakt očima s publikom.	Govornik čita izlaganje i ne ostvaruje kontakt očima s publikom.
govor	Govornik govori sasvim jasno i glasno uz točan i precizan izgovor.	Govornik govori jasno i dovoljno glasno te većinu riječi izgovara točno.	Govornik govori tiho i ne sasvim jasno i pogrešno izgovara neke riječi.	Govornik govori nejasno, pogrešno izgovara riječi i govori vrlo tiho.
vrijeme	Govornik se drži zadanog vremena.	Govornik govori malo duže od zadanog vremena.	Govornik ne govori dovoljno dugo.	Govornik kaže svega nekoliko riječi.